

Høyres programkomité

Sendes kun elektronisk

Oslo, 29. mars 2024

Innspill til Høyre stortingsvalgsprogram 2025-2029

Innledning

Stortinget har de siste 20 årene samtidig vedtatt stadig flere og mer komplekse lover, internasjonal rett påvirker stadig mer og samfunnet har blitt stadig mer rettsliggjort. Fordi operasjonaliseringen av politikken i stor grad skjer igjennom Stortingets lovgivende myndighet og rolle. Dette vil det ikke bli mindre av med den digitale utviklingen eller det grønne skiftet. Samtidig ser forståelsen av rettsvitenskapens rolle å være redusert. Juristforbundet legger til grunn at rettsvitenskapen, jusstudentene og juristene er de viktigste premissleverandørene for at Norge skal kunne digitaliseres videre og dra nytte av kunstig intelligens på en positiv måte. Juristforbundet er landets største organisasjon for jurister, dommere, jusstudenter og advokater. Vi representerer jurister og jusstudenter i statlig, kommunal og privat sektor, herunder Dommerforeningen og Politijuristene. Under følger noen av de viktigste sakene for oss og som vi håper Høyres programkomite kan vurdere å ta inn i stortingsvalgsprogrammet for 2025-2029.

Jurister med teknologiforståelse: Forutsetningen for en effektiv offentlig sektor som gir velferdstjenester til innbyggerne

Jurister med teknologiforståelse fungerer som en forutsetning for at den digitale utviklingen skal skje slik Høyre ønsker. Det er egentlig en forutsetning for at utviklingen skal skje slik noen som helst ønsker, da denne styringen er helt avhengig av en god lovregulering. Skal Høyre nå sine mål om en mer effektiv offentlig sektor, økt innovasjon, styrket personvern, forbedret beredskap og bedre velferdstjenester, vil jussutdanningen og juristene inkluderes på en langt bedre måte enn situasjonen i dag.

Effektiv offentlig sektor: Flere jurister med teknologiforståelse må til for å digitalisere offentlige tjenester. For å styrke rettssikkerheten, øke effektiviteten og redusere unødvendige kostnader. For eksempel, i NAV og Skattetaten, kan jurister med teknologiforståelse bidra til å

utvikle mer effektive systemer for behandling av søknader og klager, noe som kan redusere ventetiden for brukerne.

Økt innovasjon: Jurister med teknologiforståelse er en forutsetning for å skape et lovverk som fremmer innovasjon, ved å sikre at nye teknologier kan utvikles og implementeres på en lovlig og etisk måte.

Personvern: Med økende bruk av digitale løsninger, blir personvernet stadig viktigere. Jurister med teknologiforståelse er en forutsetning for å utvikle lover og retningslinjer som beskytter borgernes personlige data.

Styrket beredskap: I en verden hvor cyberangrep og digitale trusler er en realitet, vil jurister med teknologiforståelse bidra til å styrke beredskapen ved å utvikle lover og retningslinjer som adresserer disse truslene.

Løse klimautfordringer: Jurister med teknologiforståelse kan bidra til å utvikle lovverk og offentlige anskaffelsesprosesser som fremmer bruk av grønn teknologi og bidrar til å løse klimautfordringer.

Bedre velferdstjenester: Ved å utvikle digitale løsninger, kan jurister med teknologiforståelse bidra til å forbedre tilgjengeligheten og kvaliteten på velferdstjenester.

Når det gjelder jussutdanningen i Norge, har det blitt gjort tiltak for å inkludere teknologiforståelse i utdanningen. For eksempel har Det juridiske fakultet i Oslo etablert et senter for erfaringsbasert juridisk læring (CELL), som har som mål å endre jusutdanningen og utvikle nye undervisningsteknologier. I tillegg tilbyr Universitetet i Oslo en profil i "Jus og teknologi" som forbereder studentene på en fremtid hvor teknologi og juridiske spørsmål er tett sammenvevd. I andre land har det også vært en økende interesse for å inkludere teknologi i jusutdanningen. For eksempel har Stanford-universitet i USA utviklet en robot-jurist som hjelper folk å klage på parkeringsbøter.

Høyre oppfordres til å ta en grundig diskusjon om det holder med teknologi som valgfag i jusutdanningen, eller om alle jusstudenter generelt bør få økt innslag av teknologi i studiet. I utgangspunktet bør alle jusstudenter sikres en grunnleggende forståelse av teknologi, gitt teknologiens økende innflytelse på samfunnet.

Tilgjengelig juridisk kompetanse i kommunene er avgjørende for å sikre kvaliteten på tjenestene, spesielt innen naturvern og barnevern. Bare 55% av de 254 kommunene som svarte på en undersøkelse i regi av Juristforbundet har ansatt én eller flere jurister¹². Dette er bekymringsfullt, da juridisk kompetanse er nødvendig for å bedre kvaliteten i barneverntjenesten⁷. Juridisk kompetanse er også viktig i naturvern, da det er nødvendig for å utvikle og implementere lover og retningslinjer som beskytter naturen². I tråd med lovgivers intensjoner.

Jurister med teknologiforståelse i kommunene kan bidra til å utvikle digitale løsninger som forbedrer tjenestene innen barnevern og naturvern. For eksempel kan de bidra til å utvikle systemer som gjør det lettere å overvåke og beskytte naturområder, eller systemer som forbedrer kommunikasjonen mellom barnevernstjenesten og familiene de jobber med

Fremtidig innovasjon, bærekraftig økonomisk vekst, velferdstjenester, likestilling, rettssikkerhet, demokrati, personvern, tillitssamfunnet samt digital trygghet og beredskap forutsetter at myndighetene anerkjenner rettsvitenskapens, jussens og juristenes helt sentrale rolle. I dag mangler dessverre myndighetene oversikt over fremtidig juristbehov, jusstudiet har over mange år vært underfinansiert, det er skrikende behov etter jusstudenter og jurister som har teknologiforståelse og halvparten av norske kommuner har ikke jurister i sin forvaltning. Til skade for rettssikkerheten for de mest sårbare, ikke minst barn. Juristforbundet er positive til at rettes mer oppmerksomhet om etter- og videreutdanning. Behovet for dette er imidlertid prekært for svært mange av de juristene vi representerer, ikke minst grunnet en stadig økende digitalisering som stiller helt nye krav til oppdatert kompetanse hos jurister i offentlig sektor og domstolene. Norge er heller ikke juridisk rustet for neste store samfunnskrise basert på våre erfaringer med håndteringen av pandemien. Jusutdanningen må være erfarings- og forskningsbasert. Det fordrer at studiestedene har solide fag- og forskningsmiljø. Det er viktig at forsknings- og fagmiljøene ikke blir for små og sårbare. Juristforbundet er bekymret over at forskningskomponenten forsvinner. Justisdepartementet er eksempelvis blant departementene som bruker minst midler til forskning, selv om mange lover også hører inn under andre departement.

Vår erfaring er at for mange av dagens lover ikke synes å virke etter hensikten som lovgiver hadde da loven ble vedtatt. Det er derfor av stor viktighet at lovgiver/Stortinget tettere følger hvordan loven fungerer når den implementeres i samfunnet, og evaluerer og vurderer om den fungerer slik lovgiver ønsker. I den forbindelse minner vi om at lovgivning er helt sentralt for å operasjonalisere og iverksette den politikken som til enhver tid utformes på Stortinget. De viktigste punktene vi håper Høyre kan vurdere å ta inn i sitt kommende stortingsvalgsprogram er følgende:

- At samfunnets nåværende og fremtidige juristbehov utredes i løpet av stortingsperioden.
- At arbeidet med å følge, evaluere og vurdere hvordan lovgivningen faktisk fungerer i samfunnet etter implementering styrkes betydelig
- Behovene for økt teknologiforståelse blant norske jusstudenter og jurister utredes med sikte på et teknologisk kompetanseløft for jurister i statlig og kommunal sektor
- Etter mønster av «Krafttak for juridisk forskning» utarbeides det en stortingsmelding om juridisk forskning, utdanning og kompetansebehov som fremlegges i løpet av stortingsperioden.

Jurister i kommunene for et rettssikkert fungerende lokaldemokrati. Innenfor lovens rammer.

En barnevernstjeneste som beskytter de svakeste og hindrer unødvendig prosess

Juristforbundet støtter sterkt det kommunale selvstyret. Men for å sikre at lokalpolitikere følger loven trengs styrket juridisk kompetanse og veiledning. Tenk deg at du navigerer i en labyrint med 2000 forskjellige veier - det er omtrent så mange lover og forskrifter som regulerer kommunenes handlinger og innbyggernes rettigheter. Uten en guide, en jurist, kan det være lett å gå seg vill.

Uten jurister, øker risikoen for lovbrudd, ressurskrevende konflikter, kostbare erstatningssøksmål, dårlige innkjøpsavtaler, prosessuelle mangler, inhabilitet og lokalpolitikere med manglende forståelse av sitt handlingsrom. Dette truer innbyggernes rettssikkerhet, naturens vern, kommunens omdømme og økonomi.

Kommunene trenger derfor økte ressurser for å kunne løse lovpålagte oppgaver og ivareta grønn og digital omstilling.

Den 20 mars ble NOU 2023:7 overlevert barne- og familieministeren. I rapporten vises det til at barnevernet skal være rustet til å ivareta barn og familiers grunnleggerettsikkerhet i møte med barnevernets myndighetsutøvelse. NOU rapporten er klar; barn og foreldres rettsikkerhet må styrkes. Barnevernsutvalget avdekket omfattende svakheter og utfordringer med dagens system, samt strukturelle problemer knyttet opp mot blant annet rettsanvendelse og juridisk kompetanse. Når bare 6 prosent av de kommunale barneverntjenestene har ansatt jurist, er dette er som å prøve å bygge et hus uten verktøy.

Kompetanseheving blant barnevernspedagoger er viktig, men vil i liten grad sikre den juridiske delen av arbeidet. Juristforbundet mener at det er på høy tid at det stilles krav om jurist/er i det kommunale barnevern. Alternativt må små kommuner pålegges et interkommunalt barnevernssamarbeid med forsvarlig jurist bemanning. Hvis 90 prosent av alle kommunene ansetter ett ekstra årsverk øremerket jurist i barnevernet tilsvarer det ca. 320 årsverk. Dette vil gi en kostnad i størrelsesorden 300 millioner kroner. Juristforbundet anbefaler at det innføres trinnvis lovkrav om jurist i barneverntjenesten. Juristforbundet viser også til den såkalte «Karmøymodellen hvor en advokat får sitt honorar dekket av barnevernstjenesten, uavhengig av om saken er fremmet for fylkesnemnd eller ikke. Det vil være en juridisk saksbehandler i barneverntjenesten som koordinerer dialog opp mot den private parts advokat. I sin oppsummering etter 2020 viser Karmøy kommune til positive tilbakemeldinger fra barneverntjenesten, private parter og deres advokater. Det er mindre ressurskrevende konflikter og høyere tillit. Færre saker i nemnd/rettsapparatet fører også til at Dialogprosess sparer kommunen for unødvendige utgifter.

Vi håper at Høyres programkomité kan vurdere følgende punkter til det kommende stortingsvalgsprogrammet:

- Strengere krav til at kommunene ivaretar alle sine forpliktelser i utførelsen av barneverntjenesten
- Forpliktelse for kommunene til å styrke arbeidet for å ivareta alle de involvertes rettigheter i barnevernssakene
- At det pilotes prøveprosjekter etter Karmøymodellen i et utvalg mellomstore kommuner som pr i dag ikke har juridisk kompetanse. Midlene skal dekke lønnskostnader ved ansettelse av jurist i barneverntjenesten samt advokatsalær
- At det utredes ulike modeller for å sikre økt antallet jurister i kommunal sektor, herunder et særskilt lovkrav til ansatte jurist i den kommunale barneverntjenesten
- At det utredes et eget rettssikkerhetsregister for kommunene etter mønster av «Robek-registeret»

En rettssikker naturvernforvaltning

Kommunene har over tid fått et stadig større ansvar for miljø- og arealforvaltning, uten tilsvarende økning i kapasitet og kompetanse. All natur ligger i en kommune, forvaltningen av naturen og strandsonen er i stor grad opp til lokalpolitikere i hver enkelt kommune. Dette har ført til dramatisk nedbygging av naturareal samt privatisering av strandsonen. Denne utviklingen samsvarer ikke med eksisterende lovverk og internasjonale avtaler. Dispensasjoner har blitt hovedregelen og når det skal foretas interesseavveining taper naturen. I Juristforbundets kommuneundersøkelse fremgår det at bare 33 prosent (Rambøll 2023) av landets kommuner har ansatt jurister innen plan og byggesak.

Juristforbundet foreslår følgende programpunkter:

- at Naturavtalen følges opp og at staten tar ansvar og sørger for at eksisterende miljølovgivning følges
- at den juridiske kompetansen i kommunene innen plan og byggesak styrkes for å sikre lokalpolitikere et bedre beslutningsgrunnlag i forvaltningsspørsmål, planarbeid og miljølovgivning.
- At det i samarbeid med KS settes av særskilte midler til opplæringsprogram av lokalpolitikere for bedre forståelse av lovverk og handlingsrom.
- At Staten gir klarere rammer og øke ressursene hos statsforvalterembetene slik at veiledning og tilsyns funksjonen innen miljøvern styrkes.
- At Sivilombudet sikres økte ressurser for å kunne behandle saker av stor prinsipiell betydning

En påtalemyndighet i politiet som sikrer oppklaring, trygghet og rettssikkerhet

Vold i nære relasjoner er et betydelig samfunnsproblem. Mørketallene er betydelige samlet sett. Rapporten «Samfunnskostnader av vold i nære relasjoner» (Menon-publikasjon nr. 15/2023) viser at vold i nære relasjoner koster samfunnet nesten 92,7 milliarder i 2021. Dette fordelt på tre overordnede kostnadskategorier; Offentlig og privat ressursbruk (13,4 milliarder kroner), produksjons- og effektivitetstap (25,2 milliarder kroner i 2021) og tap av liv og helsemessig livskvalitet (54,1 milliarder kroner). Dette ikke medregnet såkalt æresrelatert vold, vold fra tillitspersoner eller voldtekt.

Dette står i skarp kontrast til ressursbruken i politi og påtalemyndighet i den samme rapporten hvor man samlet anslår en kostnad på 300 millioner.

Økt bruk av omvendt voldsalarm forutsetter tilstrekkelige ressurser til påtalemyndigheten i politiet

I fjor ble 17 ofre drept av en partner eller tidligere partner. 2024 har så langt vært et tragisk år med flere grusomme hendelser hvor kvinner har blitt drept av noen de har hatt et forhold til. Omvendt voldsalarm plasserer ansvaret der hvor det hører hjemme; På voldsutøver og ikke de voldsutsatte. Og det vil kunne spare liv. Opptappingsplanen mot vold i nære relasjoner omtaler påtalemyndigheten flere ganger. Men primært innenfor temaet kompetanseutvikling.

Påtalemyndigheten har en helt sentral og grunnleggende rolle i både rettsstaten og kriminalitetsbekjempelsen. Samtidig blir denne rollen ofte glemt, da både funksjonen og arbeidet i media og dagligtale ofte omtales som politi(et). Selv i vår nåværende straffeprosesslov omtales ofte påtalemyndigheten som “politiet”, og så må man lese i forarbeidene til loven at det er påtalemyndigheten (i politiet) man her henviser til. Dette kan vanskelig sies å oppfylle kravene vi stiller til tilstrekkelig klarhet i lovverket slik at dette skal være tilgjengelig for meningmann.

Regjeringen har sikret at vi har fått et eget “påtalebudsjett” for påtalemyndigheten i politiet. Dette var et langt skritt i retning av å gjøre som resten av de stater vi liker å sammenlikne oss med for å ivareta påtalemyndighetens rolle, både som en del av kriminalitetsbekjempelsen og straffeforfølgelsen, og som ivaretaker av rettssikkerheten og de øvrige rettsstatlige prinsipper innenfor nettopp kriminalitetsbekjempelse og straffeforfølgelse. Det er grunn til å minne om at påtalemyndigheten avgjør rundt 90 % av alle landets straffesaker. Det er viktig at Høyre i kommende stortingsperiode følger opp at et eget påtalebudsjett fungerer etter hensikten. Vi får tilbakemeldinger fra våre tillitsvalgte om at POD nå ser det nødvendig med en større nedbemanning av påtalejurister neste år. Ved fremleggelsen av statsbudsjettet for 2024 viste Justisdepartementet til, når det gjaldt den høyere påtalemyndighet, at dette var en del av

oppfølgingen av den såkalte Påtaleanalysen, NOU 2017:5, som aldri ble fulgt opp av forrige regjering. Det er prisverdig, og dette arbeidet fortjener å fortsette.

Juristforbundet foreslår følgende programpunkter:

- At Påtaleanalysen, NOU 2017:5 legges til grunn som styrende faktor ved utarbeidelse av de årlige budsjettene
- At spørsmålet om utredning av et skille mellom politi og påtalemyndighet blir avklart i kommende stortingsperiode

Vil gjennomgå straffeprosessloven for å sørge for at begrepet påtalemyndighet benyttes der hvor det er denne statlige etat som straffeprosessloven viser til.

- At det skjer en ytterligere styrking av påtalemyndighetens rolle og uavhengighet, herunder ved å sørge for at et eget påtalebudsjett betyr en forsterkning og ikke en forverring av påtalemyndighetens rolle

Redusert rettsikkerhet for voldsofre ved ny voldsoffererstatningslov

Juristforbundet har tidligere advart mot iverksettelsen av ny voldsoffererstatningslov og som trådte i kraft 1.januar 2023. Våre bekymringer viser seg nå dessverre å slå til. Vi mottar nå en rekke henvendelser knyttet både til om vilkårene og avgrensningen for ordningen og at regelverket til dels er mangelfullt. Mye av dette må de som jobber med dette i praksis bare forholde oss til og forsøke å gjøre det beste ut av. Men vi registrerer nå at praksis påstås å slå uheldig ut. Som kjent avgrenser den nye lovens virkeområdet til angitte straffebud, jf. vol. § 1. Slik som KfV først løste dette var det at de foretok en bevisvurdering basert på politidokumentene og innsendt dokumentasjon i saker uten dom, og deretter vurderte om det forholdet som lå til grunn var klart sannsynliggjort falt inn under en av straffebestemmelsene i vol. § 1. Denne øvelsen er ganske lik den KfV hadde etter gammel voldsoffererstatningslov, men det var ikke alltid de problematiserte straffebestemmelsen så lenge det var klart at det var en straffbar handling som medførte en personskade, jf. voerstl. § 1, og det ikke hadde betydning for eksempel foreldelse, jf. voerstl. § 3 andre ledd. I saker med dom var KfV bundet av rettens subsumsjon.

I høst kom Statens sivilrettsforvaltning ([VEM-2023-10517](#) og [VEM-2023-10289](#)) med ny praksis som slo fast at KfV ikke lenger skal gjøre en selvstendig vurdering av hvilken straffebestemmelse hendelsen anses som, men støtte seg på politiets koding av saken. Begrunnelsen er at KfV bare skal vurdere forholdets erstatningsrettslige sider, mens politiet skal vurdere de strafferettslige. KfV skal legge til grunn at politiet endrer kodingen dersom etterforskningen gir grunnlag for dette. Praksisen innebærer at KfV må behandle søknader basert på at den er kodet som f.eks. alminnelig kroppskrenkelse (§ 271, omfattes ikke av ordningen), uten at de skal vurdere om forholdet kan anses som en grov kroppskrenkelse (§ 272, omfattes av ordningen).

Juristforbundet oppfatter dette som et rettssikkerhetsproblem. Realiteten blir at det ikke vil bli ført kontroll med politiet på dette området. Det er behov for avklaring da Statens sivilrettsforvaltning legger opp til at KfV kun skal vurdere forholdets erstatningsrettslige sider. Slik det legges opp kan det imidlertid være krevende for KfV å ikke vurdere også sakens strafferettslige sider. KfV må fremdeles vurdere om det er klart sannsynliggjort at det forhold politiet har kodet saken som har skjedd. Dermed må KfV vurdere bevisene i saken opp mot deres beviskrav, og deretter om forholdet faller inn under den bestemmelsen politiet har kodet saken som. Ergo vurderer KfV de strafferettslige sidene av saken før de eventuelt utmåler. Det kan derfor ~~vike~~ kunstig at KfV skal være avskåret fra å vurdere subsumeringen opp mot andre straffebestemmelser som også omfattes av ordningen, og ikke bare den straffebestemmelsen forholdet er subsumert som av politiet.

Juristforbundet foreslår blant annet på grunn av dette :

- At den nye voldsoffererstatningsloven evalueres raskere enn forutsatt for å vurdere om loven er i tråd med lovgivers intensjon og ikke reduseres kvinners rettssikkerhet

Domstolenes uavhengighet og rekrutteringssituasjon

Domstolene har vært underfinansiert i en årrekke, noe Juristforbundet ved Dommerforeningen er svært bekymret over. Vi opplever en manglende prioritering av den tredje statsmakt, og det som i realiteten er en nedbygging som gjør domstolen dårligere rustet for å utføre oppgaver som tilligger dem. Domstolenes uavhengighet kan ikke oppfylles uten at domstolene får den finansiering som trengs for å kunne fylle samfunnsrollen. Juristforbundet mener det er særdeles urovekkende at domstolene stadig blir svekket på grunn av sviktende budsjetter. Manglende bevilgninger kan ikke møtes med å redusere antall dommere. Arbeidsbelastningen er for stor allerede. Dommerne har en hverdag som stiller stadig økende krav, med mange belastende saker. Det er stort tidspress der de fleste regelmessig arbeider i helger og mange bruker ferien til å arbeide.

Samtidig er debatten om domstolenes nærhet til folket og samfunnet i alt for stor grad preget av en diskusjon om geografisk nærhet. Det som er viktig og vil ha betydning for folk flest er om domstolen var nær økonomisk, at folk flest hadde råd til å gå til domstolen som tviste- eller konfliktløser, og at domstolen var nær tidsmessig med sin avgjørelse. Billedlig forklart er det «ingen» som kan betale 300 – 500 000 kroner og vente to-tre år på en avgjørelse fra lagmannsretten for å finne ut om de kan bygge en garasje og hvor denne kan stå.

Juristforbundet foreslår følgende programpunkter:

- at domstolene sikres en økonomisk og tidsmessig nærhet til innbyggerne slik at domstolen kan være den foretrukne konfliktløser for folk flest

- at det fremlegges en stortingsmelding for å gjøre det enklere og rimeligere for innbyggerne å få brakt forvaltningsavgjørelser og – vedtak inn for domstolsprøving
- at det foretas en kartlegging av rekrutteringssituasjonen ved norske domstoler

Likhet for loven- rettshjelp til dem som trenger det

Innbyggernes rettssikkerhet må ivaretas. Rettshjelp ytet av uavhengige advokater og med god kvalitet er en forutsetning for dette. Det offentlige har selv en plikt til å bidra til rettsikkerhet, men man bør for eksempel ikke bruke veiledningsplikten som et selvstendig argument mot en rettshjelpsordning som sikrer enkeltmennesket i møte med en offentlig sektor som er vesentlig sterkere og med langt større ressurser. En fungerende rettshjelpsordning er for en investering å regne da mangelen på dette også vil utløse merarbeid for offentlige organer, noe vi stadig får tilbakemelding fra våre medlemmer hos alt fra domstol via påtalemyndighet til statsforvalter at det gjør.

Det foreligger et særlig rettshjelpsbehov blant innsatte. Når man er varetektsfengslet har den enkelte innsatte rett til et visst antall advokatbesøk avhengig av sikkerhetsregime. Når man er domfelt har man ikke krav på noe. Flere advokater og rettshjelpstiltak besøker domfelte klienter uten at deres arbeid dekkes av det offentlige. Dette av hensyn til den enkelte domfelte og at man som advokat oppfatter å ha en moralsk forpliktelse til å bidra overfor mennesker i en svært sårbar situasjon

For at den nye rettshjelpsloven skal bidra til å styrke rettssikkerheten, er det viktig salærsatsen øker til et bærekraftig nivå, i tråd med salærrådets vurderinger. Det vil være svært viktig at effekten av den første store endringen i rettshjelpsloven evalueres tidlig i kommende stortingsperiode og at evalueringen også ses i sammenheng med utviklingen av salærsatsen.

Ideelt sett burde innbyggerne ha lik tilgang til rettssikkerhet som til helsehjelp. Det optimale, som vi erkjenner vil være kostnadskrevenende, er at alle innbyggerne skal ha rett til fastadvokat, med egenandel som i helsevesenet, oppbygd som helsevesenet.

Vi håper at Høyres programkomité kan vurdere følgende punkter til det kommende stortingsvalgsprogrammet:

- Det gjennomføres en evaluering av effektene av den nye rettshjelpsloven i løpet av stortingsperioden med sikte på å verne dem som trenger det mest.
- Basert på erfaringene gjort med blant annet Baneheia-saken bør tilrettelegges for en annen organisering av Gjenopptakelseskommisjonen og parallelt innføres utvidet rett til fri rettshjelp ved gjenopptakelse av straffesaker.

Et NAV som forvalter ressursene effektivt og hjelper dem som trenger det

NAV forvalter 1/3 av Norges statsbudsjett. Forutsetningen for at disse midlene disponeres i tråd med det Stortinget har vedtatt og hatt som intensjon, er at det er nok og tilgjengelig juridisk kompetanse der hvor NAV møter innbyggerne. Juristene i etaten må på samme måte som juristene i en byggesaksavdeling ha mulighet til nettopp å utøve lovlighetskontroll og veilede internt i etaten slik at vedtak blir fattet korrekt første gang. NAV har tradisjonelt funnet tiltak som avhjelper mangel på juridisk kompetanse i form av flere retningslinjer, samhandlingsrutiner og mer detaljerte veiledere og standardtekster. Som vi har sett har ikke alltid disse vært gode nok til å ivareta borgernes rettigheter, som ikke minst den såkalte NAV-skandalen om manglende oppfylling og oppfølging av våre EØS-rettslige forpliktelser viste.. Juristforbundet ser at alt for mye arbeid gjøres feil, og må gjøres på ny. Eksempelvis viser rapporten fra NAV klageinstans at det er avvik (feil) i en av tre saker om arbeidsavklaringspenger som er behandlet i NAV.

Innbyggerne taper tid når NAV ikke fatter vedtak riktig første gang og i tillegg bruker lang tid på å avgjøre en klage eller anke. For de som ikke orker, klarer eller av andre grunner ikke anker taper innbyggerne helt grunnleggende rettigheter. Dette er sjelden de mest ressurssterke som rammes. I tillegg sliter etaten med at de for få juristene som jobber der ikke har tilstrekkelig teknologikompetanse. Både nåværende og fremtidige jurister i og utenfor NAV må forutsettes å kunne samhandle godt med andre faggrupper som ingeniører og teknologer ved digitalisering og bruk av KI i NAV. Det er nødvendig med fokus på forvaltningsrettslig kompetanse og økt bruk av jurister i NAV for å få en bedre balanse mellom effektivitet og kvalitet i saksbehandlingen.

Vi håper at Høyres programkomité kan vurdere følgende punkter til det kommende stortingsvalgsprogrammet:

- NAVs juridiske arbeid må styrkes, herunder å forvalte at innbyggerne får ivaretatt sine rettigheter og oppfyller sine plikter. NAV må gjøre mer for å sikre at de følger lover og regler, og at dermed innbyggerne ivaretas på en tilfredsstillende måte.
- NAVs veiledningsplikt må styrkes. Særlig gjelder dette i møte med "regel- og skjemavelde".

Kvinnehelse, diskriminering og rettighetsspørsmål

Det såkalte kvinnehelseutvalget foreslo flere gode tiltak. Samtidig innebar sammensettingen av utvalget og dets mandat at arbeidet ble begrenset i den forstand at de rettslige rammene rundt kvinners rett til helse ikke ble/ ble svært knapt berørt, eksemplifisert ved kun korte drøftelser rundt effekten diskriminering kan ha for kvinners helse. For at oppfølgingen av funnene i denne skal bli god bør Høyre bidra til en forståelse av kvinnehelse er et rettighetsspørsmål. En «nøytral» utforming av et regelverk vil ikke alltid innebære at alle blir like godt ivaretatt. Denne

«nøytrale» utformingen har tradisjonelt i for stor grad blitt gjort av menn, for menn. Og man har da ikke alltid klart å ivareta de særskilte hensyn som må til for at kvinner skal ha like rettigheter som menn på helseområdet.

Sammenhengen mellom diskriminering og dårlig helse er dokumentert i flere internasjonale studier. Ifølge studiene kan det å bli utsatt for rasisme og diskriminering påvirke både psykisk og fysisk helse negativt. Blant annet rapporterer personer som opplever rasisme og diskriminering om mer psykiske plager enn de som ikke gjør det, og det er påvist en klar sammenheng mellom diskriminering, selvfølelse og depresjon.¹ Juristforbundet legger til grunn at dette er felles for alle diskrimineringsgrunnlag.

Hensynet til kjønn ikke er inkludert i noen av de mest sentrale politiske styringsdokumentene for digitalisering av helse- og omsorgstjenesten. I følge kvinnehelseutvalget er kjønn ikke vektlagt i noen av de viktigste løsningene for digital samhandling og datadeling. Dette forutsetter imidlertid tilgjengelig juridisk kompetanse i offentlig sektor når nye løsninger skal rulles ut. Det samme «fraværet av hensyn til kjønn» er etter Juristforbundets oppfatning også for ofte gjeldende ikke bare når de gjelder utforming av styringsdokumenter, men også ofte fraværende ved lovutforming. Kjønnsperspektivet kunne med fordel, som nevnt tidligere, vært bedre ivaretatt i lovgivningen. Det er stort behov for bedre samhandling mellom helsetjenestene og NAV. Juristforbundet oppfatter det som viktig at kjønnsperspektivet inkorporeres i forskrifter og rundskriv, samt interne instruksjoner hos NAV.

Vi håper at Høyres programkomité kan vurdere følgende punkter til det kommende stortingsvalgsprogrammet:

- Kjønnsperspektivet inkorporeres i forskrifter og rundskriv, samt interne instruksjoner hos NAV
- Adgangen til å få fri rettshjelp i saker om diskriminering utvides.

Med hilsen

(sign.)

Sverre Bromander

president